

M o v i m e n t s d e R e n o v a c i ó P e d a g ò g i c a

LA FORMACIÓ PERMANENT I ELS MOVIMENTS DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA

Moviment de Renovació Pedagògica del Camp de Tarragona

En el debat actual sobre la formació permanent hi ha una constatació acceptada per tothom: la gran importància que té en el moment d'abordar canvis i reformes en profunditat del sistema educatiu. En els països desenvolupats econòmicament, el debat sobre l'escolarització generalitzada dels anys seixanta ha donat pas al debat sobre la qualitat de l'ensenyament. En el curs d'aquest debat, que s'està realitzant paral·lelament a una situació de profunda crisi i desorientació de l'educació, el sistema escolar i la professió docent, la formació permanent esdevé *l'abracadabra* que es pronuncia quan es vol diagnosticar o, millor dit, receptar allò que ens ha de fer superar totes les crisis.

Però en aquest debat s'observen dues grans concepcions i, a la vegada, dues pràctiques concretes en el moment de desenvolupar les polítiques de formació permanent. No voldríem caricaturitzar la situació, ja que aquestes dues concepcions que intentarem descriure a continuació no les trobem en «estat de puresa». De fet, els plans de formació, les línies de treball en aquest camp dissenyades des de l'Administració i les seves concrecions en la pràctica es mouen entre aquests dos pols, encara que al nostre entendre tendeixen excessivament a un d'ells: en un extrem, una concepció moderna que entén la formació permanent com quelcom inherent al propi sistema educatiu, a la pròpia concepció de professional docent, lligant formació a qualitat de l'educació; en l'altre extrem, una concepció de la formació, com quelcom extern a la pròpia escola, quelcom que omple un buit inicial, una necessitat més determinada per la rapidesa dels avenços tecnològics i científics de la societat o per les necessitats polítiques de determinades reformes que per la pròpia naturalesa de la professió.

La idea que els Moviments de Renovació tenim de la formació permanent coincideix amb la primera concepció. Som conscients de les dificultats que tenim per posar en pràctica una proposta de formació en aquesta línia. Encara que els MRP ens adrecem a un segment del professorat que ja té una actitud oberta a la formació i a l'autoformació i, en aquest sentit, les nostres activitats tenen una incidència directa en la pràctica pedagògica de les escoles, les dificultats per cohesionar-les, els entrebancs organitzatius, els pocs canals i possibilitats de reconeixement de les

activitats, la menysvaloració que de vegades tenen aquestes activitats per part de sectors de l'administració, juntament amb altres aspectes, contribueixen a no afavorir una tipologia de formació organitzada i gestionada directament pel professorat a través dels Moviments de Renovació o de fórmules semblants, igualment vàlides.

Insistim, però, en el fet que només des de la concepció de la formació permanent com un element més del sistema educatiu es pot respondre al repte que situa, com dèiem al principi, la formació permanent com una de les claus de la qualitat educativa. És en aquest sentit que entenem l'afirmació que la formació s'ha de basar en la reflexió sobre la pròpia pràctica i que altres propostes poden ser interessants però, en definitiva, no contribueixen a cap canvi qualitatiu del sistema.

El mateix dictamen que va emetre el Consell Escolar de Catalunya insistia en una classificació «tecnocràtica» de les necessitats de formació i no plantejava cap element realment innovador que pogués orientar les polítiques posteriors a desenvolupar per l'Administració. Potser des d'una posició minoritària, ens atrevim a assenyalar alguns dels aspectes en els quals caldria insistir de forma preferent, donant unes pautes poc «científiques», però fruit de la reflexió dels qui durant molt de temps han organitzat activitats tractant de respondre a les necessitats del professorat i els centres educatius.

Assenyalarem com a finalitats de la formació permanent a tenir en compte, entre d'altres:

- La necessitat que el professorat assumeixi la formació permanent com una part de la seva activitat professional, no una activitat més i que li és imprescindible per tal de respondre a les demandes que com a professional li fa la societat i als reptes que li planteja la seva feina quotidiana.

- La potenciació d'una cultura de la formació permanent com a eina per a resoldre les situacions conflictives i problemàtiques que ens trobem en la realitat de cada dia, a partir d'una anàlisi i una pràctica col·lectiva en l'equip de professors i professores de cada centre.

- El foment d'una actitud d'autoformació, de recerca contínua d'informació, d'inconformisme i diàleg permanent amb tots els sectors educatius, com a mecanisme per a poder definir consensuadament línies de treball comunes.

- Donar confiança i valorar la tasca que el professional de l'educació desenvolupa, potenciar els seus valors i les seves aptituds, racionalitzar els recursos humans atenent les possibilitats i voluntats de cadascun dels ensenyants.

- Fomentar fluxos i relacions entre l'escola i la societat, és a dir, el lligam, la participació, la relació amb l'entorn social, cultural i econòmic en què l'escola —i la seva comunitat educativa— està immers. Ajudar a entendre que aquesta relació és enriquidora per ambdues parts.

- Promoure que cada escola elabori el seu propi projecte (educatiu, curricular... en definitiva, un projecte, una línia concreta de treball).

- Entendre que el centre educatiu és l'eix de la formació però no en el sentit «físic» del concepte (no es tracta d'organitzar les activitats a cada centre, per facilitar-ne l'assistència), sinó que la formació respongui a les necessitats detectades en cadascuna de les unitats educatives.

Pels Moviments de Renovació aquestes finalitats són molt més importants que la possibilitat de reciclar-nos en tot allò que no sabem i que, potser, ja no tindrem temps d'aprendre: idiomes, música, educació física, noves

tecnologies, etc., etc. Que no es desprengui d'això, però, que no volem que els equips de mestres no tinguin persones preparades en qualsevol d'aquestes àrees o matèries. Però també és evident que amb l'actual sistema de formació, de provisió de places, de formació d'equips docents, no es racionalitzen ni s'aprofiten al màxim el professorat «ja format». Abordar la formació permanent, aïllant-la d'altres aspectes, entre els quals acabem d'assenyalar-ne alguns, ens porta novament a posar pedaços.

Dues experiències a tenir en compte i un pla molt incomplet

Mentre altres administracions exportaven models de formació «adaptant-los» a les situacions concretes del país, Catalunya tenia dues propostes de tipologies de formació que podien haver suposat una combinació quasi perfecta. La potenciació d'aquestes suposava respectar la pluralitat i la diversitat d'opcions i apuntava solucions a les dificultats que, aquells que han «reflexionat» sobre les problemàtiques de la formació del professorat, ens havien posat sobre la taula.

Una d'elles ha estat l'escola d'estiu. Les escoles d'estiu

Escoles de 5 Estrelles



PROJECTE 100 MESURES

Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya

han estat programes descentralitzats, en els quals l'organització ha estat en mans dels propis professors, que han lligat teoria i pràctica, que s'han descentralitzat per atendre de forma autònoma les necessitats d'un territori, que han mantingut una concepció global, interdisciplinària, pedagògica, cultural i humana de la formació. El seu pluralisme és un element més de la seva riquesa. A més a més, es projectaven durant el curs en les escoles d'hivern, que aquest any 1992 i per primera vegada des de l'any 1983, no han tingut subvenció del Departament d'Ensenyament.

Si les escoles d'estiu no han esdevingut uns fòrums més consolidats de formació del professorat no ha estat per manca de voluntat i d'idees del professorat i dels Moviments que les organitzen, sinó fonamentalment per la manca de recursos que, progressivament, han tingut. Aquesta manca de recursos, ha impedit que les escoles d'estiu responguessin a les demandes actuals del professorat, millorant la seva coordinació, augmentant la qualitat de l'oferta dels cursos i de les activitats. Si la creativitat i la racionalització de recursos que estan demostrant els Moviments en l'actualitat en les seves escoles d'estiu s'hagués potenciat amb recursos suficients, avui per avui, Catalunya tindria un model de formació del qual se'n podria enorgullir. Com a contrapartida tenim una experiència que se segueix mantenint per l'esforç i la voluntat de la vintena de Moviments de Renovació Pedagògica que les organitzen.

La segona alternativa a la formació permanent va ser la que es va proposar a Cornellà als anys 83/84 en la forma de plans de formació permanent institucional. En aquesta experiència pilot es va dissenyar, per primera vegada, un pla que tenia en compte tots aquells aspectes que havien fet fracassar en altres ocasions els plans de les administracions: descentralització en l'organització, gestió i decisió, participació directa del professorat, tenir cura dels elements que envolten la formació (funcionament i gestió dels centres, substituïts, material, recursos...), lligam entre formació inicial i formació permanent, concepció dels plans entenent les diverses fases que han de tenir, disseny, realització, avaluació, seguiment i continuïtat.

Potser perquè proposava canviar massa coses, o perquè pressuposava la necessitat de reformar la mateixa estructura de l'administració, aquell pla pilot no va gaudir de propostes d'extensió i consolidació. Més tard van aparèixer els plans unitaris que, si bé en la seva filosofia recollien la concepció d'aquests plans institucionals, en la pràctica havien de desenvolupar-se amb pocs recursos i amb la incertesa de basar-se en la bona voluntat de les entitats i les persones que les impulsaven.

D'una lectura pormenoritzada tant del document intern

que dissenyava el pla de formació permanent del Departament d'Ensenyament (1989), com del desenvolupament que ha tingut aquest pla fins a la data, no es pot treure la conclusió que s'hagi fet gaire cas d'aquestes dues experiències.

S'ha de reconèixer que el pla de formació permanent actual és una racionalització de la diversitat existent en els anys vuitanta i un intent d'equilibrar la desigual oferta territorial que hi havia. Aporta un pressupost important, el més important dels darrers anys, però, al nostre entendre, no aporta cap idea nova a la formació. Hem crescut en estadístiques de formació, la quantitat de cursos que s'ofereixen és immensa, acontentant aquells que, amparant-se en la crisi del voluntarisme, demanaven formació de «xoc», intensiva, acompanyada d'una informació bàsica.

Però no s'ha avançat en temes com la descentralització; la participació del professorat és totalment formal, ja que les comissions territorials no tenen pràcticament competències; i es manté amb una oferta de formació bàsicament presencial. A més a més, ha tancat les portes a altres possibilitats de formació més plurals, com podien ser les que organitzaven els Moviments en forma d'escola d'hivern.

Potser si analitzem o fem una avaluació superficial, ens adonarem que les activitats actuals són àmpliament acceptades pels mestres. Però quins efectes secundaris poden tenir aquests plans? La homogeneïtzació del pla (única manera, segons ens diuen, d'arribar al màxim nombre de gent) afavoreix encara més la transmissió d'una determinada concepció de l'escola. En comptes d'explicar com la Reforma pot arribar a potenciar «allò que molts professors i professores ja feien», s'està afavorint una concepció de la formació en la qual el mestre espera que se li doni la solució de tots els seus problemes, que se li diu que només té valor allò que és organitzat i homologat oficialment: és a dir, allò que té el vist-i-plau de la inspecció, de la universitat, del Departament d'Ensenyament: homologació que es premia, fins i tot, amb un reconeixement econòmic.

Ens estan acostumant a valorar les activitats pel nombre d'hores que duren, més que per les repercussions que poden tenir en la millora educativa. En aquesta perspectiva, quina actitud se'ns fomenta? Canvis d'actitud, cap, perquè el professorat que estava convençut, anirà a un d'aquests cursos i seleccionarà els coneixements que l'interessen; mentre que el que espera trobar la solució de tot, repetirà les receptes transmeses i contribuirà a reproduir en els propis alumnes un ensenyament en contradicció amb els propis principis que la LOGSE sanciona.

Indicadors en la formació permanent

Seria útil assenyalar alguns indicadors que ens permetessin fomentar una anàlisi i visió crítica de les actuacions en formació que es donen al nostre entorn? Creiem d'utilitat proposar-ne alguns, en el benentès que volem exercir el dret que el professorat té a la crítica, a l'exigència quan parteix de l'autoexigència. De la mateixa manera que durant tres anys vam demanar un Pla de Formació, no podem claudicar ara en la demanda d'un model de «formació permanent de qualitat», ja que és l'única manera d'avançar decididament en la resolució de molts dels actuals problemes que, abordats des de punts de vista excessivament fragmentats, ens aboquen a un fracàs evident.

Entre d'altres indicadors o elements proposem els següents, en forma de preguntes:

- On es decideix finalment la proposta d'activitats que es fa en un territori?
- Hi ha modificacions substancials entre les propostes dels centres i l'oferta que fa, finalment, l'administració?
- Quin grau d'homogeneïtzació tenen els cursos? Qui tria el professorat? On es confeccionen els programes?
- Quantes activitats responen a necessitats o demandes clarament especificades per part dels centres educatius?
- Quines activitats o actuacions es proposen per tal de fomentar que cada escola faci la seva reflexió i arribi a les seves conclusions respecte a la importància de la formació permanent i com aquesta ha d'anar lligada a la construcció del projecte d'escola?
- Totes les activitats són gratuïtes?
- En quin horari es realitzen?
- L'assistència a aquestes activitats de formació es fa en detriment d'altres activitats del centre educatiu? Hi està d'acord el Consell Escolar?
- Quins són els mecanismes d'avaluació de les activitats?
- La participació del professorat en l'organització és real?
- És una oferta homogènia o plural? Es té cura de respondre a diferents nivells de demandes?
- Hi ha alguna vinculació amb la formació inicial?
- Com s'avalua la incidència en el centre de les activitats de formació? Es porta algun registre de la participació del professorat del centre en activitats de formació?
- Es fomenta la coordinació, racionalització i utilització de recursos de l'entorn socio-econòmic per a la realització dels plans de formació?
- S'organitzen activitats de formació cultural?
- Com es trien els ponents o coordinadors de les activitats? Qui els tria? Amb quins criteris?
- Es fa el seguiment de les repercussions de les



activitats, un cop finalitzades?

No pretenem donar receptes, ni pontificar sobre una qüestió tan complexa com poden ser els indicadors de la formació permanent. En tot cas, són unes referències que poden ser d'utilitat per a tots aquells que tenen alguna responsabilitat en la formació permanent.